

УДК 06.055.8:004.65:[001(477.85)]1875/1944”

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180303](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180303)

Шилюк Олег Іванович,

кандидат історичних наук,

заступник директора з питань інформаційних технологій

Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

вул. Лесі Українки, 23, м. Чернівці, 58000, Україна

тел.: (0372) 584 760

e-mail: o.shylyuk@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-4387-3402

ResearcherID: C-2973-2014

НАУКОВА ДУМКА В ЧЕРНІВЦЯХ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. : АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ЗА БАЗОЮ ДАНИХ SCOPUS

У статті представлено результати аналізу публікаційної активності науковців м. Чернівці за період кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Аналіз документного потоку здійснено за матеріалами бази даних Scopus. Розглянуто такі питання: особливості розподілу публікацій за галузями знань, цитованість авторів, діяльність наукових установ. Констатовано наявність проблем в ідентифікації авторів та установ у базі даних за досліджуваний період.

Ключові слова: Чернівці, наукова спадщина, аналіз цитувань, наукометрія, Scopus.

Розвиток історичної науки на сучасному етапі зумовлює вивчення минулого через персоніфікацію, оскільки наукова і творча спадщина видатних особистостей становить основу не тільки регіонального, але й державного розвитку. Суспільна необхідність в актуалізації отриманих нашими попередниками знань, які тривалий час не були в науковому й культурному обігу, свідчить про актуальність розроблення проблем аналізу наукових досліджень.

Сьогодні спостерігається глибоке осмислення наукової спадщини вчених вищих навчальних закладів ХІХ–ХХ ст., серед яких важливе місце займає й Чернівецький національний університет. За майже півторастолітню історію свого існування вчені університету зробили великий внесок у світову науку, збагативши її низкою наукових відкриттів і досліджень, розвитком наукових шкіл.

Досліджуючи вагому наукову спадщину ЧНУ, було проведено семінари, конференції, підготовлені біобібліографічні покажчики про вчених університету [2]. Водночас, для якісного та всебічного аналізу наукової думки в Чернівцях ХІХ–ХХ ст., потрібно використовувати різні інструменти, які дають змогу поглянути на досліджуваний предмет із незвичного ракурсу, зокрема через аналіз публікаційної активності в наукометричних базах.

Потрібно зазначити, що кількісні показники цих наукометричних баз дедалі активніше використовуються для визначення та оцінювання ефективності діяльності окремих науковців, колективів чи організації. Звісно, вони не є досконалими, оскільки мають певні недоліки, що впливають на їхню об'єктивність, однак наукометричні бази даних, у яких вони використовуються, є осередками трансформації знань і каналами подальшого застосування наукових результатів, як головної інформаційної та соціальної характеристики країни, університету, наукового колективу або окремого науковця.

У часовому проміжку стереотипно вважають, що наукометрична база, як інструмент, переважно використовується для аналізу перспектив розвитку наукових досліджень та підбиття підсумків розвитку науки найближчого часу. Саме тому хотілося би зупинитися на інших можливостях використання наукометричних баз даних, зокрема в історіографічному аспекті.

Проводячи роботу щодо упорядкування профілю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в базі даних Scopus [4], було виявлено низку публікацій за період кінця XIX – пер. пол. XX ст., які фіксувалися за адресою організації – місто Czernowitz або Cernăuți. Чернівецький університет розпочав свою діяльність у 1875 р., а Чернівці до 1918 р. перебували в складі Австро-Угорської імперії, а з 1918 до 1944 рр. – у складі Румунії (за винятком періоду 1940–1941 рр.) і назва міста вказувалася відповідно до німецької та румунської мов. В офіційному профілі Чернівецького університету в Scopus в адресі вказується англійське написання міста – Chernivtsi, а перші публікації датуються 1965 р. Відповідно виникло зацікавлення проаналізувати публікаційну активність у досліджуваній період.

Були сформульовані такі завдання дослідження:

- розподіл публікацій за галузями знань, мовами, авторами;
- впорядкування джерельної бази дослідження за інституційними характеристиками;
- характеристика особливостей (якщо такі будуть знайдені) цитувань публікацій.

Пошук за вибіркою міста організації – *AFFILCITY (cernăuți OR czernowitz)* дав такі результати: 121 публікація за період 1878–1944 рр., з яких – 119 статті (*Article*) та 2 виправлення (*Erratum*). Варто наголосити на нерівномірності представлення публікацій, зокрема спостерігаються періоди зростання кількості публікацій: 1893–1901, 1909–1914 та 1929–1939 рр. Пікові величини припадають на 1910 р. – 6; 1898 та 1911 рр. – по 7; 1912 та 1914 рр. – по 8 публікацій. Під час аналізування розподілу документів за галузями знань виникла певна проблема, оскільки в досліджуваній період спостерігається укрупнення тематики в порівнянні із сьогоденням, наприклад, публікації з права, літературознавства, історії одночасно належали як до *Arts and Humanities* так і до *Social Sciences*, які є на сьогодні самостійними групами. Але загалом спостерігається така картина розподілу кількості публікацій:

43 – *Chemistry ma Biochemistry, Genetics and Molecular Biology* а також *Materials Science*;

31 – *Arts and Humanities* та *Social Sciences*;

24 – *Agricultural and Biological Sciences*;

12 – *Medicine*;

7 – *Physics and Astronomy* та *Earth and Planetary Sciences*;

4 – *Mathematics*.

Найбільша кількість публікацій в авторів: *Příbram, R.* – 18 (хімія); *Wender, N.* – 13 (хімія, біологія, сільське господарство); *Gregor, G.* – 10 (хімія, біологія, сільське господарство); *Netolitzky, F.* – 10 (біологія, сільське господарство); *Grienberger, G.* – 9 (філологія). Варто вказати, що *Příbram, R.*, *Wender, N.* та *Gregor, G.* спільно працювали над окремими темами й опублікували декілька статей у співавторстві.

Лідерами за кількістю опублікованих статей є такі видання: *Zeitschrift Fur Analytische Chemie* – 20 та *Monatshefte Fur Chemie* – 18 (хімія); *Indogermanische Forschungen* – 8 (філологія); *Zeitschrift Der Savigny Stiftung Fur Rechtsgeschichte Germanistische Abteilung* – 8 (історія права); *Osterreichische Botanische Zeitschrift* – 7 (біологія). Треба зауважити, що здебільшого видання, у яких були опубліковані статті, що розглядаються у запропонованому дослідженні, охоплюються в Scopus з перших номерів (різні роки XIX ст.), іноді з невеликими перервами, і до сьогодні. Деякі міняли назву кілька разів, але загалом це досить відомі наукові видання із тривалою історією. Майже всі журнали належать до трьох видавництв: *Wiley-Blackwell*, *Springer Nature*, *Walter de Gruyter*.

Чи використовується ця наукова спадщина, тобто чи є цитування цих авторів? Цитованими публікаціями в досліджуваній період є незначна кількість робіт – 18 (приблизно 15 % від загальної кількості). Докладніше в таблиці нижче. Наведені дані цитування показують, що цитування з'явилися через досить тривалий проміжок часу – починаючи з 1972 р., переважна їхня кількість датується початком XXI ст. Причини, ймовірно, полягають не в «якості» наукових публікацій, а в інтенсифікації використання в цей час наукової інформації, зокрема розроблення в 1960 р. Інститутом наукової інформації (ISI) універсальної системи розрахунку індексу цитування (Science Citation Index, SCI) який, зі свого боку, призвів до Web of Science [5]; розвиток глобальної мережі Інтернет; поява у 2004 р. бази даних Scopus [4].

Аналіз наявної афіліції в статтях, тобто відношення науковців до певної установи, призводить до досить цікавих висновків – хоча основним науковим закладом у Чернівцях у досліджуваній період був університет, проте частина авторів відібраних публікацій були не пов'язані з університетом, зокрема науковці в галузі медицини. Це були лікарі-практики що працювали зокрема в лікарні психічних та нервових захворювань (*Flinker R.*) та патолого-бактеріологічному інституті державної лікарні в Чернівцях (*Natonek D.*, *Raubitschek H.*).

Таблиця

К-ть цитувань, роки	Назва	Автор	Рік	Видання
7 1975 1995 2001 2007 2013 2015 2016	Eine neue Gruppe blasenziehender Käfer aus Mitteleuropa: (Paederus, Staphylinidae).	Netolitzky, F.	1919	Zeitschrift für Angewandte Entomologie
4 2003 2010 2011 2011	Ein Accentgesetz der byzantinischen Jambographen	Hilberg, I.	1898	Byzantinische Zeitschrift
3 1970 1988 2016	Über eine neue Methode zur Messung kleinster Dampfdrucke. Die Dampfdrucke von Quecksilber und Kalium – III. Mitteilung	Mayer, H.	1931	Zeitschrift für Physik
2 1972 1972	Bemerkungen Zum Beowulf	Grienberger, V.	1910	Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur
2 2012 2013	Der steinerne Himmel	Reichelt, H.	1913	Indogermanische Forschungen
2 1996 1997	Über die Abbildung einer Strecke auf ein Quadrat	Hahn, H.	1913	Annali di Matematica Pura ed Applicata
2 2014 2015	Zur Kenntnis des Faistenauer Hintersees bei Salzburg, mit besonderer Berücksichtigung faunistischer und fischereilicher Verhältnisse. Nachtrag zur Litoralfauna	Micoletzky, H.	1914	Internationale Revue der gesamten Hydrobiologie und Hydrographie
2 1972 1972	Über die Stromverteilung an der Kathode einer Glimmentladung	Câmpan, T.I.	1934	Zeitschrift für Physik
1 1980	Über das Austrium – Vorläufige Mitteilung	Přibram, R.	1900	Monatshefte für Chemie
1 2009	Muntgewalt und Ehebewilligung in ihrem Verhältnis zu einander nach langobardischem und nach fränkischem Recht	Köstler, R.	1908	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung
1 2011	Ergänzungen zu «Nahrungs- und Heilmitteln der Urägypter»	Netolitzky, F.	1913	Zeitschrift für Untersuchung der Nahrungs- und Genußmittel
1 2009	Anatomische Beobachtungen an Zerealienfrüchten	Netolitzky, F.	1914	Österreichische Botanische Zeitschrift

Продовження таблиці

К-ть цитувань, роки	Назва	Автор	Рік	Видання
1 1995	Ökologie ostalpiner Süßwasser-Nematoden	Micoletzky, H.	1914	Internationale Revue der gesamten Hydrobiologie und Hydrographie
1 1988	Gametophyt und Fruchtansatz bei <i>Ficaria ranunculoides</i>	Kindler, T.	1914	Österreichische Botanische Zeitschrift
1 2012	Kants Antinomienlehre im Lichte der Inaugural-Dissertation	Siegel, C.	1925	Kant-Studien
1 2004	Über sechs fälle von verdoppelung der tränenröhrchen, die mit unrecht als ungewöhnlich seltene anomalie gilt	Rosenblatt, N.	1930	Ophthalmologica
1 1975	Die lichtelektrischen Eigenschaften von Kaliumschichten atomarer Dicke auf Platin	Mayer, H.	1937	Annalen der Physik
1 2011	Jakob Haringer Eine psychopathologische Untersuchung über die Lyrik – Mit Hinweisen auf termann Hesse und Max Herrmann	Flinker, R.	1938	Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten

Також потрібно зазначити про роботи у сфері хімії та харчових продуктів виконаних у державній лабораторії гігієни в Чернівцях (*Schmidt A.*) та Чернівецькому відділенні державного інституту хімічної лабораторії та експертизи харчових продуктів (*Wender N.*). Зокрема *Wender N.*, як вище вже згадувалось, співпрацював із науковцями університету хіміками *Gregor G.* та *Přibram R.* щодо досліджень хімії харчових продуктів.

Але загалом статті здебільшого були підготовлені науковцями Чернівецького університету. Потрібно наголосити, що вказування університету в афіліації (*Universität Czernowitz; k. k. Universität in Czernowitz*) є поодиноким, частіше використовуються назви його підрозділів із певними змінами, зокрема:

- Інститут неорганічної хімії (*Anorganisch-Chemisches Institut der Universität; Institut für anorganische Chemie der Universität*) та хімічна лабораторія (*Chemischen Universitäts-Laboratorium des Prof. R. Přibram in Czernowitz; Aus dem chemischen Laboratorium der k. k. Universität in Czernowitz*);
- Фізичний інститут (*Institut für Experimentalphysik der Universität; Physikalisches Institut der Universität*);
- Ботанічний інститут (*Botanischen Institut der Universität in Cernăuți; Botanischen Institute der k. k. Universität Czernowitz*).

У разі вказування лише міста в афіліації, додатково робилося уточнення з офіційними матеріалами,¹ які зберігаються сьогодні у фонді книгозбірні, чи

¹ Зокрема «Personalstand der k.k. Franz Josephs Universität zu Czernowitz im Studienjahre...», «Personalstand und Ordnung der öffentlichen Vorlesungen an der k. k. Franz – Josefs – Universität zu Czernowitz...», «Anuarul universitatii "Regele Carol" al II-lea din Cernăuți pe anul de studii...» та ін.

працював цей науковець в університеті в роки опублікування статей. Як із сучасними публікаціями, так і в публікаціях означеного періоду є проблема в правильній афіляції науковця та написання його прізвища в наукометричних базах. Зокрема вище згадуваний автор *Grienberger, G.* – насправді Theodor von Grienberger, відомий німецький лінгвіст та дослідник античності. Також було встановлено наявність ще його двох профілів у базі даних – *Grieiiberger V.*; *Grienberger V.* Відповідно проводиться робота з упорядкування профілів чернівецьких науковців.

Саме на цьому авторі хотілося докладніше зупинитися. Було встановлено, що Теодор Грінбергер з 1904–1913 рр. працював у бібліотеці Чернівецького університету на посаді кустоса (хранителя), а в 1912–1913 н. р. на посаді головного бібліотекаря й менеджера (директора) бібліотеки [1, с. 8]. Одночасно він викладав в університеті, а в 1906 р. був призначений професором (*Außerordentlichen Titularprofessor*) німецької лінгвістики й античних досліджень. Під час перебування в Чернівцях (1904–1919) його статті були опубліковані в журналах видавництва Walter de Gruyter: 7 – в *Indogermanischen Forschungen*, а 2 – у *Beitrage zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur*.

Також окремо хотілося би виділити постать Ріхарда Пшібрама (*Přibram, R.*), який за кількістю публікацій у цьому дослідженні займає перше місце – 18. Чех за національністю, здобув вищу освіту в університетах Праги та Мюнхена. З першого року заснування Чернівецького університету працював на посаді завідувача кафедри хімії та професором загальної та аналітичної хімії. У 1883–1884 навчальному році його було обрано деканом філософського факультету, а у 1891–1892 – ректором Чернівецького університету [3]. Як хімік він проводив аналіз мінеральних джерел Буковини. Понад 30 років Р. Пшібрам пропрацював у Чернівцях, а після виходу на пенсію в 1906 р. переїхав до Відня.

Отже, база даних Scopus надає широкий спектр аналітичних можливостей для дослідження вивчення розвитку наукової думки через публікаційну активність. Цей інструмент можна буде використати одночасно з традиційним аналізом документного потоку наукових публікацій. Надалі цікавість буде представляти наукометричний аналіз окремих напрямів наукових досліджень та регіональних аспектів розвитку наукової думки.

Список використаної літератури

1. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : до 160-ї річниці від дня заснування : путівник [Текст] / уклад.: Н. М. Загородна, О. І. Шилок. – Чернівці, 2012. – 46 с.
2. Шилок О. Учёные Черновицкого университета : библиографический аспект исследования [Текст] / О. Шилок, М. Дячук // *Studia Universitatis Moldaviae – Ştiinţe Umanistice*. – 2016. – № 10(100). – Р. 128–131.
3. Richard Přibram // Wikipedia : die freie Enzyklopadie. – Електрон. дані. – 2018, august 20. – Режим доступу: <https://bit.ly/2OkvSlo> (дата звернення: 25.07.2019). – Загол. з екрана.
4. Scopus : [бібліогр. і реферат. база даних]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.scopus.com> (дата звернення: 25.07.2019). – Загол. з екрана.
5. Web of Science // Wikipedia : die freie Enzyklopadie. – Електрон. дані. – 2019, June 13. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Y4Vze0> (дата звернення: 25.07.2019). – Загол. з екрана.

References

- [1]. *Naukova biblioteka Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha : do 160-i richnytsi vid dnia zasnuvannia: putivnyk [Scientific library at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University: marking the 160th anniversary of its foundation: guidebook]*. Chernivtsi, 2012, 48 p.
- [2]. Shyliuk O., Diachuk M. Uchenyye Chernovitskogo universiteta: bibliograficheskiy aspekt issledovaniya [Scientists of Chernivtsi University: bibliographic aspect of the study]. *Studia Universitatis Moldaviae – Ştiinţe Umanistice*. 2016, no. 10(100), pp.128–131.
- [3]. Richard Pribram. *Wikipedia: die freie Enzyklopadie*. 2018, august 20. Available at: <https://bit.ly/2OkvSlo>.
- [4]. *Scopus*. Available at: <https://www.scopus.com>.
- [5]. Web of Science. *Wikipedia: die freie Enzyklopadie*. 2019, June 13. Available at: <https://bit.ly/2Y4Vze0>.

Надійшла 04.08.2019 р.

Шилюк О. И.,

кандидат исторических наук,
заместитель директора по вопросам информационных технологий
Научной библиотеки Черновицкого национального университета
им. Ю. Федьковича
ул. Леси Украинки, 23, г. Черновцы, 58000, Украина
тел.: (0372) 584 760
e-mail: o.shylyuk@chnu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4387-3402
ResearcherID: C-2973-2014

НАУЧНАЯ МЫСЛЬ В ЧЕРНОВЦАХ КОНЦА XIX – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX В. : АНАЛИЗ ПУБЛИКАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПО БАЗЕ ДАННЫХ SCOPUS

В статье представлены результаты анализа публикационной активности ученых м. Черновцы за период конца XIX – первой половины XX в. Анализ документационного потока осуществлено по материалам базы данных Scopus. Рассмотрены следующие вопросы: особенности распределения публикаций по отраслям знаний, цитируемость авторов, деятельность научных учреждений. Констатировано наличие проблем в идентификации авторов и учреждений в базе данных за исследуемый период.

Ключевые слова: Черновцы, научное наследие, анализ цитирований, наукометрия, Scopus.

Shyluk O. I.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
Deputy Director of Information Technology of the
Scientific Library of the Yurii Fedkovych Chernivtsi National University
23 Lesia Ukrainka St., Chernivtsi, 58000, Ukraine
tel.: (0372) 584 760
e-mail: o.shylyuk@chnu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4387-3402
ResearcherID: C-2973-2014

**SCIENTIFIC OPINION IN CHERNIVTSIANS OF THE END OF
THE XIX – FIRST HALF OF XX CENTURIES: ANALYSIS OF
PUBLICATION ACTIVITY ON SCOPUS BASIS.**

Summary

Lack of quantitative data on the research published over a period of studies caused the prosecution of this research. The aim of this work is to study via the bibliometric analysis publication activity of scientists who in late 19th – early 20th century worked in the city of Chernivtsi. Materials per regional address published over a period between 1978 and 1944 were removed from the SCOPUS database (as of 06th May 2019).

The aim determined is discussed according to the following defined tasks:

- distribution of publications according to the area of knowledge, language, author;
- improvement of the research resource base per institutional parameters;
- peculiarities (if found) of publications' quotes.

In accordance with the selection of organization *AFFILCITY (cernăuți OR czernowitz)* 119 publications have been found. Over a period from 1893 to 1901, 1909-1914 and 1933-1939 a number of published materials went up. Peak number fell on 1910 – 6 publications; 1989 and 1911 – 7; 1912 and 1914 – 8. Most of articles were in German (115). The greatest number of published articles refers to the following editions in chemistry: *Zeitschrift Fur Analytische Chemie (19)* and *Monatshefte Fur Chemie (17)*.

Analysis of publications has given an opportunity to distinguish three clusters of research topics: organic chemistry (food industry); the humanities (philology and philosophy); medicine.

The articles were mostly prepared by scientists from the Chernivtsi University. It should be emphasized that specify afilyatsiyi University (Universität Czernowitz; k. k. Universität in Czernowitz) is a rare, often use the names of its units with some modifications.

It is necessary to note the figure of the chemist Richard Přibram, who, according to the number of publications in this study, takes first place – 18. And also to recall Theodor von Grienberger, a well-known German linguist and researcher of antiquity who worked as a custodian in the library of Chernivtsi University.

This study provides a systemic review of efficiency and evidence of scientific publications in the specified period. Findings can be used for setting and defining priorities for further regional historiographic studies.

Keywords: Chernivtsi, scientific heritage, citation analysis, scientometrics, Scopus.